

Suomen karttakuva (cd-rom). Julkaissut Jyväskylän yliopisto (© Kolmas Iglu ja Jyväskylän yliopiston historian laitos). Vähimmäislaitteistovaatimukset: Windows 95/98/2000/NT -käyttäjärjestelmä, Pentium 233 Mhz -prosessori, 32 Mt keskusmuistia, 800x600 näyttö, 16 bittiset värit, 8x CD-rom -asema, äänikortti. Levyä myy Jyväskylän yliopiston historian laitos. Hinta 200 mk.

Suomessa ilmestyi vuoden 2000 lopulla ainakin kolme CD-rom-levyä, joissa esitellään vanhoja karttoja. Nämä ovat Helsingin yliopiston kirjaston julkaisema, A. E. Nordenskiöldin kokoelman karttoja esittelevä *Terra Cognita*, yksityisen venäläisen kustantamon yhdessä Venäjän kansalliskirjaston kanssa julkaisema *Mappæ Encyclopædia Magnus Ducatus Finlandiæ* sekä seuraavassa esiteltävä *Suomen karttakuva*.

Suomen karttakuva -romppu on *Terra Cognitan* tavoin syntynyt yliopistomaailmassa. Nyt toteuttajina ovat olleet Jyväskylän yliopiston historian laitos ja tietojenkäsittelytieteiden multimediaopintokokonaisuus. Rahoittajan ominaisuudessa projektia on avustanut opetusministeriö. Rompun tietosisältö on useimmille vanhojen karttojen harrastajille ennestään tuttu, sillä levy perustuu laajaa julkisuutta useissa näyttelyissä jo aiemmin saaneeseen Eero ja Erkki Fredriksonin karttakokoelmaan sekä Erkki Fredriksonin pääosin samaan aineistoon nojautuen kirjoittamaan kirjaan *Suomi 500 vuotta Euroopan kartalla* (Gummerus, 1993).

Näyttelyssä, kirjassa ja rompulla katsojille esittäytyy suuri joukko erimallisia Suomia eri aikakausien kartoilla. Ensin kartoilla ei ole Suomea ollenkaan, sitten niille ilmestyy Suomen nimi ja pian perään myös Suomenniemi – aluksi epämääräisen muotoisena ja vähän myöhemmin porkkanamaisena. Vuosisatojen saatossa Suomi välillä pullistuu ja välillä venyy saavuttaen vihdoinkin nykykartoista tutun muotonsa. Samalla karttojen tarkkuuskin lisääntyy – yhden järven, Päijänteen, maa muuttuu vähitellen tuhansien järvien maaksi.

Kaikkiaan erilaisia karttoja esitellään 58 kappaletta. Karttoja voi katsella kahdella eri resoluutiolla eli niitä voi suurentaa. Suurentaminen ei aina riitä tekemään karttojen kaikista teksteistä lukukelpoisia, joten karttojen koko informaatio ei levyn mukana välity. Sille, joka haluaa lukea kaikki kartoilla olevat paikannimet, ei vielääkään liene muuta vaihtoehtoa kuin etsiä käsiinsä alkuperäinen kartta tai sen alkuperäisessä mittakaavassa painettu faksimilekappale.

Karttareproduktioiden ja niihin liittyvien kommenttien lisäksi levyn olennaiseen tietosisältöön kuuluu huomattavan pitkä ja perusteellisesti tehty historiallista kehitystä kuvaava aikajana. Siinä on maailman ja Suomen historian tärkeimpien tapahtumien

rinnalle asetettu maailman ja Suomen karttahistorian tärkeitä tapahtumia sekä levyllä esiintyvien karttojen pienoiskuvat. Aikajanan tekemiseen on uhrattu paljon työtä ja asiantuntemusta.

Rompulla ei vaikuttaisi olevan Fredriksonin kirjaan nähden muuta sisällöllisesti uutta kuin edellä mainittu aikajana. Kirja on romppua laajempi niin karttavalikoimaltaan kuin tekstiltäänkin. Tutkimusmielessä Suomen karttakuvaan tutustuvan on näin ollen syytä hankkia ensisijassa kirja. Kirjaan nähden uutta rompulla on kuitenkin esitystapa. Kirjaa ei ole kloonattu rompuksi, vaan vanha tietosisältö on jalostettu uudeksi tuotteeksi. Uusi tuote on jopa niin erilainen, että voi kysyä, onko vertailu kirjaan edes mielekäästä.

Uusi tuote toimii uuden tietovälineen ehdoilla ja hyödyntää sen tuomat uudet mahdollisuudet. Kuvan lisäksi mukana on ääni, jota on kahta lajia: taustamusiikkia ja selostusta. Musiikki on aiheeseen sopivaa eli rauhallista ja klassissävyytteistä. Selostukset liittyvät kuhunkin karttaan. Ne ovat selkeästi laadittuja ja puhuttuja sekä juuri sopivan pituisia, millä haluan sanoa, että ne loppuvat ennen kuin kuulija ehtii pitkästyä ja toivoa niiden loppumista. Musiikin ja puheen voi erikseen kytkeä päälle tai pois. Karttaan liittyvä teksti on luettavissa myös näyttöruudulta. Oma kokemukseni on, että selostuksen kuunteleminen on lukemista miellyttävämpää. Se mahdollistaa katseen kohdistamisen tekstin sijasta itse esiteltävään karttaan. Luulen, että useimpien kohdalla puhutun kuunteleminen on helpompaa kuin lukeminen: kynnys tutustua täysin vieraaseenkin asiaan madaltuu. Ruudulla oleva teksti ja puhuttu teksti eivät sisällöltään täysin vastaa toisiaan: luettavaa on enemmän kuin puhuttua tekstiä. Tulevaisuuden tuotekehittelijöille esitän toiveenani, että kaikki tieto olisi saatavana myös puhuttuna niin, että automaattisesti ääneen luetun lyhyen perustekstin perään voisi klikkaamalla saada kiinnostavaksi kokemastaan aiheesta pidemmän tekstin kuultavakseen.

Aivan ongelmatonta äänen ja kuvan yhdistäminen ei nykytekniikalla vielä tunnu olevan. Äänet toimivat hyvin, jos käytettävissä on uusi ja nopea tietokone sekä erityisesti nopea CD-rom -asema, joka on oleellisesti nopeampi kuin mitä valmistaja on ilmoittanut minimivaatimukseksi. Omalla juuri ja juuri minimivaatimustasolle yltyväällä tietokoneellani esiintyi äänihäiriöitä: puhuttujen tekstien alusta katosi tavu tai pari ikään kuin lukija olisi ne nielaissut ja aloitusmusiikki pätki, koska romppuaseman nopeus ei riittänyt tahdissa pysymiseen. Romppujen valmistus siten, että ne toimisivat täysin ilman teknistä "häikkää", tuntuu olevan vaikea tehtävä – kaikkien kolmen tämän kirjoituksen alussa mainitsemani karttahistoriallisen rompun käytössä esiintyi häiriötilanteita. *Suomen karttakuva* -levyn kohdalla häiriö toteutui lopettaessani ohjelman käytön – ohjelma sulkeutui, mutta jätti tietokoneen virhetilaan, josta pääsin pois vain sulkemalla koneen ja käynnistämällä sen uudelleen.

Ohjelman käyttöliittymä on erinomainen – suorastaan multimediasuunnittelun mestarinäyte. Se on teemaan sopiva, raikkaasti erilainen mutta ei kuitenkaan mitenkään vaikea – kaiken oppii muutamassa minuutissa kokeilemalla. Hiirellä klikaten yläreunassa oleva pergamenttirulla kääriytyy auki, ja hokkus pokkus: se onkin alasvetovalikko. Vanhaa kirjaa esittävän kuvan kulmia klikkaamalla tapahtuu yhtä, sivun laidassa olevia rihvelitaulua ja tiimalasia pitäviä marakatteja klikkaamalla toista ja kolmatta. Tunnelma on hieman kuin keskiaikaroolileikissä. Kaikki on kuitenkin toiminnallista ja kokonaisuutta palvelevaa – ei itsetarkoituksellista multimedia-

snobbailua. Opetusministeriön tukirahat eivät ole menneet hukkaan. Romppu on opetusvälineenä hyvä, jos nyt sitten Suomen karttakuvan kehitystä koulussa jonkin oppiaineen yhteydessä opetetaan.

Vaikka levy on multimediatuotteena mainio, niin täydellinen se ei ole. Sisällön osalta arvioni on, että vanhimpien aikojen kuvaus on erinomainen, mutta 1800- ja 1900-lukujen kuvaukseen on jäänyt parantamisen varaa. Tämä saattaa johtua liian tiukasta sitoutumisesta Fredrikssonin kokoelman aineistoon. Vaikka kokoelma on yksityiskokoelmaksi hyvä, niin siinä on kuitenkin puutteita. Vanhempien aikojen kuvauksessa kokoelman aukkoja on täydennetty siten, että puuttuvia karttoja, esimerkiksi Olaus Magnuksen ja Andreas Bureuksen klassikkokartat, on kuvattu muista lähteistä. Vastaavaa menetelmää ei ole sovellettu enää 1800-luvun karttahistorian esittelyyn, minkä johdosta paljon tärkeää jää sanomatta. Erityisesti tästä kärsii karttahistorian kehitystä kuvaava aikajana. Moni tärkeä 1800- ja 1900-lukujen kartta ja Suomen karttahistorian virstanpylväs on jäänyt siinä vaille mainintaa: esimerkiksi Suomen yleiskartan 1:400.000 ensimmäisen painoksen ilmestymisestä vuonna 1873 ei kerrota, ei myöskään Schubertin 1840-luvun kartastosta.

Pari aineiston jäsentelyyn liittyvää seikkaa jätti pohtimaan, oliko kyseessä rohkea tulkinta vaiko huolimattomuus otsikkoihin sisältyvien sanojen valinnassa. Näitä pohdintaan johtaneita seikkoja olivat otsikko "Mercatorin projektio muuttaa Suomi-kuvaa" sekä Bjurmanin vuoden 1747 Ruotsin kartan sijoittaminen bureolaisten karttojen joukkoon. Tiedossani ei ole, että "Mercatorin projektio" olisi muuttanut Suomi-kuvaa – Gerard Mercator henkilönä on toki voinut näin tehdä. Bjurmanin kartta taas oli ilmestyessään täysin uusi tuote Bureuksen sata vuotta vanhempaan karttaan verrattuna. Bjurmanin kartan ilmestyminen merkitsi bureolaisen ajan lopullista päättymistä; sen myötä koitti uusi aika, jota voisi kutsua vaikkapa bjurmanilaiseksi. Muutama pieni sisällön puutteellisesta oikoluvusta kertova virhekin osui silmääni. Aikajanan tekstissä kerrotaan Martin Waldseemüllerin käyttäneen vuonna 1507 ensimmäistä kertaa nimeä Afrikka, vaikka ilmeisesti on haluttu sanoa hänen käyttäneen ensimmäistä kertaa nimeä Amerikka. Samoin aikajanalla on Blaeun Suomen kartan selitystekstiksi lipsahtanut saman tekijän Venäjän kartan selitykseksi tarkoitettu teksti.

Kokonaisuutena *Suomen karttakuva* -levy on raikas tuttavuus, jota voi lämpimästi suositella jopa niille, joilla ennestään on Fredrikssonin edellä mainittu kirja. Levyn avulla asioihin tutustuminen tulee keveämmäksi ja havainnollisemmaksi. Sen avulla saa suhteellisen nopeasti kokonaisuuden hallintaansa, jolloin kirjakin runsaampine tietomäärineen ja detaljeineen avautuu lukijalleen helpommin.

Jan Strang
Helsinki
strang@dlc.fi